

Il·lustració de Mar Hernández (Malota).

EL LLARG CAMÍ CAP A LA INCLUSIÓ

Xavier Besalú

professor de Pedagogia de la Universitat de Girona

El concepte de **diversitat**, com a reivindicació d'allò personal, d'allò que ens fa únics, ha emergit poderosament arran de la crisi de la raó il·lustrada, que més aviat feia èmfasi en la **igualtat**. De fet, la diversitat és una propietat intrínseca dels éssers humans, una realitat natural i objectiva, que s'encarna en les diferències, que han estat percebudes de forma canviant al llarg del temps i de la geografia. Contràriament, la igualtat és un principi moral, que reivindica la condició humana comuna, en sintonia amb la Declaració Universal dels Drets Humans: «Tots els éssers humans neixen lliures i iguals en dignitat i en drets. Són dotats de raó i de consciència [...] sense cap distinció de raça, color, sexe, llengua, religió [...], origen nacional o social, fortuna, naixement o altra condició». Hi ha un

tercer concepte a esmentar: la **desigualtat**, que s'edifica damunt d'alguna de les diferències i que porta implícita una càrrega valorativa que té un impacte en les actituds i els comportaments de les persones. Així, doncs, no tota la diversitat humana demana el mateix tractament: hi ha diferències que han de ser combatudes, perquè són injustes i discriminatòries; n'hi ha que han de ser estimulades, perquè responen als interessos, desitjos i habilitats dels individus; i n'hi ha d'altres que senzillament han de ser respectades perquè formen part de la identitat de cadascú i no suposen cap risc per a la convivència. A l'hora d'ordenar aquestes diferències, podríem convenir que n'hi ha de tres tipus: les biològiques (edat, sexe, color de la pell, les relacionades amb l'herència o amb el procés de maduració); les psicològiques (in- ...

- ... tel·ligència, autoestima, aptituds, habilitats relacionals i comunicatives, etc.), i les socioculturals (classe social, gènere, religió, ètnia, opció sexual...).

La consideració de les persones amb alguna discapacitat ha anat canviant al llarg del temps, i ha anat passant per diverses etapes:

La primera és l'**exclusió**: a l'antiguitat, tenir alguna malformació, discapacitat física o mental, crisi epilèptica o malaltia evident, especialment en els nadons (però no només), era motiu suficient per a l'eliminació física o l'aïllament social. El mont Taïget, a Esparta, o la roca Tarpeia, a Roma, foren testimonis d'un munt d'infanticidis. A l'edat mitjana estan documentades les primeres institucions suposadament benèfiques, entre la caritat i la punició, que acollien els infants abandonats i les persones amb alguna discapacitat, recloses de per vida i pràcticament sense rebre cap atenció mèdica. Durant aquest llarg període es va anar forjant una idea essencialment negativa de les persones amb discapacitat: eren vistes com una desgràcia que calia amagar i silenciar, com uns malalts incurables que calia apartar (d'aquí l'esterilització forçosa o l'eutanàsia eugenèsica, que es va practicar fins a la Primera Guerra Mundial en països suposadament civilitzats i científicament avançats), com una patologia genètica que és a l'origen de conductes delictives, promíscues o nòmades, com una despesa onerosa i inútil. També el nazisme va pensar en aquests mateixos termes, i de fet, com se sap, les primeres cambres de gas es van activar per eliminar persones amb alguna discapacitat, mutilades o velles.

Ja durant el segle XVIII hi va haver diverses iniciatives que van qüestionar aquesta visió, sobretot per part de metges. Seria el cas de Pinel, que advocava per tractar els malalts mentals amb respecte, eliminant les cadenes i suprimint els abusos que sofrien a mans dels seus vigilants. O d'Itard, conegut sobretot per la seva experiència amb el nen salvatge d'Aveyron, que va mostrar que aquests infants també eren capaços d'aprendre.

Tot plegat va donar pas a una segona etapa, la de la **segregació**, que considerava que les persones amb discapacitat havien de ser tractades amb la dignitat que es mereixen pel fet de ser humans, però en establiments específics per a elles, per tal, deien, d'evitar una barreja incòmoda amb la resta de persones i de rebre un tractament diferenciat. En aquesta fase hi van tenir un paper molt rellevant els progressos de la psicologia i la psicometria, que, a través de diversos tipus de test, mesuraven la intel·ligència i la conducta dels individus i els etiquetaven i classificaven en fun-

ció del resultat. D'una banda, hi hauria les persones «estadísticament normals», i de l'altra, les «anormals o estadísticament desviades», que tot seguit eren reclassificades i descrites fins a límits insospitats. També la medicina entrava en joc en aquest nou paradigma, ja que aquestes persones eren considerades malaltes, i el que els corresponia era un tractament terapèutic reparador. En el camp escolar, la traducció d'aquesta visió serien les escoles d'educació especial, que van anar creixent molt lentament i que arribarien a la seva culminació a la dècada dels seixanta i setanta del segle passat.

Després de la Segona Guerra Mundial, a Occident es despleguen els anomenats estats del benestar, que universalitzen i garanteixen un seguit de drets per a tota la població, especialment en l'àmbit de la

L'obra d'Isabelle Carrier és un referent dels llibres infantils sobre diversitat.

“ La diversitat és una propietat intrínseca dels individus, mentre que la igualtat és un principi moral que reivindica la condició humana comuna ”

salut, l'educació i els serveis socials. Aquest progrés indiscutible culmina amb les revolucions culturals de la dècada dels seixanta. També el sistema segregat es posa en qüestió: perquè l'etiquetatge redueix la complexitat de les persones a una sola de les seves característiques, que s'acaba convertint en una marca impossible d'esborrar i ho condiciona tot; perquè tant les persones amb discapacitat com les no diagnosticades desenvolupen un concepte erroni i esbiaixat de la societat on viuen; perquè la segregació afavoreix la ignorància, els prejudicis cap als altres i la por...

En Mallko y papá, Gusti parla de la relació amb el seu fill amb síndrome de Down.

“ La integració se sosté sobre el principi de normalització i el concepte de necessitats educatives especials ”

I comença el temps de la **integració**, que ve a dir que totes les persones, independentment de les seves característiques personals, han de viure, treballar, desenvolupar-se i participar en uns mateixos entorns comuns ja des de la infantesa.

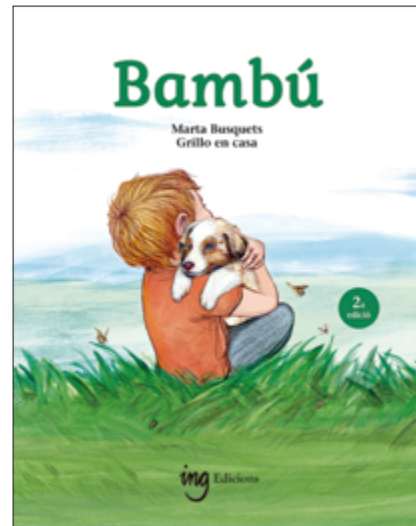
Aquesta nova etapa pivota sobre alguns canvis conceptuals importants. Un d'aquests canvis és el *principi de normalització*, encunyat pel danès Bank-Mikkelsen l'any 1959, que propugna que les persones amb deficiència mental puguin dur una vida tan normal com sigui possible (que no és pas el mateix que voler-les convertir en persones «normals»), que puguin tenir les experiències considerades habituals d'acord amb la seva edat, que puguin relacionar-se amb tot tipus de persones, viure en habitatges normals dels barris o pobles que sigui, tenir desitjos i aspiracions com tothom i poder escollir, prendre decisions i equivocar-se, si és el cas. Un altre és el de *necessitats educatives especials*, que comença el seu recorregut arran de l'informe Warnock per al govern del Regne Unit l'any 1978. Des d'aleshores, l'èmfasi no es posa en la descripció meticulosa i prolífica de la discapacitat, sinó en la resposta que cal donar a les possibilitats i necessitats d'aquestes persones, en forma d'ajudes, recursos, adaptacions, temps, per tal que puguin fer una vida al més normalitzada possible en els seus entorns vitals. Perquè tothom, al llarg de la seva vida, en algun moment pot tenir necessitats derivades de les seves capacitats/incapacitats, de les seves dificultats o habilitats, de les circumstàncies que estiguin passant ells o les seves famílies. Algunes d'aquestes necessitats són temporals, però d'altres tenen caràcter permanent.

Tot i que integrar significa unir en un tot les parts, incorporar una persona o un col·lectiu dins d'una comunitat, un procés en el qual les diferents parts interactuen, negocien i generen noves realitats, tant en l'àmbit de les ciències socials com de la pràctica, aquest concepte ha pres un significat particular. La integració s'entén com el procés mitjançant el qual unes persones externes fins aleshores s'incorporen a un programa, a una estructura, a un espai, a una comunitat, que ja està en funcionament, sense que calgui modificar res, sinó que són les persones noves les que hauran de fer l'esforç d'adaptar-se a aquesta nova realitat; es tracta de barrejar, en aquest cas, les persones amb alguna discapacitat amb la resta, minimitzant tant com es pugui els canvis a fer, comptant que el simple fet d'ajuntar-les ja produirà els fruits desitjats.

... “ Arran de l'informe Warnock (1978), l'èmfasi no es posa en la descripció minuciosa de les discapacitats, sinó en la resposta que cal donar a les necessitats d'aquestes persones ”

El protagonista d'aquest llibre pateix un trastorn bipolar.

Bambú reflecteix la complicitat entre un nen cec i un gos.

El concepte d'**inclusió**, sobre el paper, és molt semblant al d'integració: vol dir implicar, contenir una cosa dins d'una altra, incorporar, inserir... Però tant les ciències com les polítiques socials s'han esforçat per diferenciar-los. Quan es parla d'inclusió, l'accent es posa en el marc, en el clima, en l'estructura, en el contingut, no pas en els individus en particular. Qui ha de canviar, adaptar-se, disposar dels recursos necessaris perquè tothom se senti ben acollit, ben tractat i amb suport, és la realitat, és l'entorn, sigui una escola, una biblioteca, una ciutat, un parc, un camp de futbol, un hospital o un auditori. Perquè la inclusió és fonamentalment un projecte ètic, que parteix d'uns valors i que forma part d'un projecte de societat democràtica i justa. En cap cas s'ha d'entendre com una ideologia més, amb els seus defensors i detractors, ni com un privilegi per a uns quants. Des d'aquest punt de vista, la inclusió no és només la superació de les etapes anteriors, sinó que és també una denúncia contra la inferiorització a què s'han vist sotmeses al llarg de la història moltes persones, i contra la indiferència i la ignorància d'una part

significativa de la ciutadania. Això vol dir també que mestres, educadors, funcionaris, metges, comerciants, periodistes, policies, polítics, escriptors... haurien de posar en crisi algunes de les creences que tenen sobre les persones amb discapacitat i esforçar-se per escoltar, parlar i ajudar a qui ho necessiti, tenir prou sensibilitat per tractar tothom amb respecte i dignitat, i mirar de conèixer tots els recursos, tecnologies, informacions i materials disponibles per poder-ho dur a terme amb normalitat.

L'aspiració a la igualtat és un principi incontrovertible, però quan es vol posar en pràctica fàcilment es pot caure en l'estandardització. Amb la diversitat malauradament el que sovint acaba passant és que els diversos sempre són els altres, els que s'allunyen de la norma, els problemàtics. En definitiva, no es tracta ni de difuminar les diferències, ni de fer lloc a tots aquells que duen la càrrega d'un diagnòstic. Ens caldrà acollir cadascuna de les persones amb les seves diferències i especificitats, sense etiquetes, i fer tot el possible perquè es desenvolupin i visquin amb llibertat i normalitat, de manera que puguin ser qui vulguin ser. ●